

Міжнародне право

УДК 341.67:341.48

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17007799>

Іманентна ідея прав людини в Женевських конвенціях 1949 року

Лисик Володимир Михайлович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права

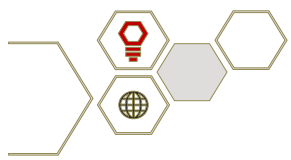
Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-2110-9825>

Прийнято: 21.08.2025 | Опубліковано: 30.08.2025

Анотація: У статті представлено аналіз Женевських конвенцій 1949 року як документів, які іманентно утверджують ідею захисту прав людини. Метою статті є комплексне дослідження правозахисної природи Женевських конвенцій 1949 року та обґрунтування тези, що ідея прав людини є іманентною, тобто внутрішньо властивою та фундаментальною складовою цих міжнародно-правових актів, а не зовнішнім елементом, застосованим до міжнародного гуманітарного права (МГП) ретроспективно. Завданням дослідження є спростування традиційного погляду на відокремленість МГП від міжнародного права прав людини (МППЛ) шляхом аналізу історичного контексту розробки Конвенцій та їхнього нормативного змісту, що підтверджує первинність правозахисної мети, закладеної їхніми авторами.

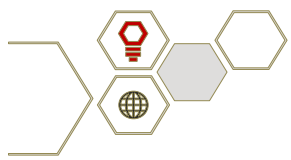
Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Історико-правовий метод застосовано для аналізу *travaux préparatoires* Женевських конвенцій 1949 р. та повоєнного правового проєкту, спрямованого на утвердження людської гідності як основи нового світового порядку. Системно-структурний аналіз дозволив розкрити внутрішній зв'язок між нормами Конвенцій, що у своїй сукупності створюють

цілісну систему захисту прав індивіда в умовах збройного конфлікту. За допомогою порівняльно-правового методу проведено зіставлення положень Конвенцій із нормами ключових актів у галузі МППЛ, що доводить випереджальний характер багатьох гуманітарних гарантій. Формально-догматичний метод використано для тлумачення правових норм та доктринальних концепцій, зокрема еволюції співвідношення МГП та МППЛ від парадигми розділення до сучасної конвергенції.

У результаті дослідження встановлено, що правозахисний зміст пронизує усю структуру Женевських конвенцій. Детально проаналізовано Спільну статтю 3, яка функціонує як універсальна «міні-конвенція з прав людини» для неміжнародних збройних конфліктів, закріплюючи абсолютну заборону посягань на життя, гідність, а також гарантуючи основні права на справедливий судовий розгляд. Доведено, що норми Першої та Другої конвенцій, які зобов'язують поважати, захищати й надавати допомогу пораненим, хворим та потерпілим корабельну аварію без будь-якої дискримінації, є прямою імплементацією права на життя та права на здоров'я. Третя конвенція кваліфікується як деталізований кодекс прав військовополонених, що у багатьох аспектах (умови утримання, праця, судові гарантії) випередив стандарти МППЛ щодо поводження з особами, позбавленими волі. Особливу увагу приділено Четвертій конвенції, яка розглядається як своєрідна «конституція прав людини» на час окупації, що встановлює всеосяжний режим захисту цивільного населення, забороняючи колективні покарання, депортації та утверджуючи широкий спектр соціально-економічних і громадянських прав.

У висновках підтверджено, що Женевські конвенції 1949 року становлять самодостатню та комплексну хартію фундаментальних прав людини, адаптовану до екстремальних умов збройного конфлікту. Їхня іманентна правозахисна сутність, закладена розробниками, сьогодні посилюється та динамічно розвивається через гармонійне тлумачення з

нормами МППЛ. Цьому сприяє еволюційне розуміння принципу *lex specialis* та практика системної інтеграції, активно застосовувана міжнародними судовими установами. Такий підхід не лише підкреслює єдність міжнародного права, але й посилює захисний потенціал МГП у сучасних збройних конфліктах.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, право прав людини, Женевські конвенції 1949 року, іманентні права, людська гідність, Спільна стаття 3, конвергенція права, *lex specialis*, захист цивільного населення, військовополонені, право окупації, системна інтеграція.

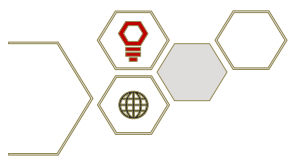
The Immanent Idea of Human Rights in the 1949 Geneva Conventions

Volodymyr Lysyk,

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
International Law Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-2110-9825>

Abstract: The article presents an analysis of the 1949 Geneva Conventions as documents that immanently affirm the idea of human rights protection. **The purpose** of the article is a comprehensive study of the human rights nature of the 1949 Geneva Conventions and the substantiation of the thesis that the idea of human rights is immanent, i.e., an intrinsic and fundamental component of these international legal acts, rather than an external element applied retrospectively to international humanitarian law (IHL). The research aims to refute the traditional view of the separation of IHL from international human rights law (IHRL) by analyzing the historical context of the Conventions' development and their normative content, which confirms the primacy of the human rights objective intended by their authors.

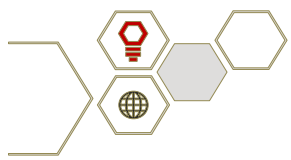
The methodological basis of the research consists of general scientific and special methods of inquiry. The historical-legal method was used to analyze the

travaux préparatoires of the 1949 Geneva Conventions and the post-war legal project aimed at establishing human dignity as the foundation of a new world order. Systemic-structural analysis revealed the internal connection between the norms of the Conventions, which together create a coherent system for protecting the rights of the individual in armed conflict. The comparative-legal method was used to compare the provisions of the Conventions with the norms of key acts in the field of IHL, which demonstrates the pioneering nature of many humanitarian guarantees. The formal-dogmatic method was used to interpret legal norms and doctrinal concepts, particularly the evolution of the relationship between IHL and IHRL from a paradigm of separation to one of modern convergence.

The research found that a human rights-oriented content permeates the entire structure of the Geneva Conventions. Common Article 3 is analyzed in detail, which functions as a universal "mini-convention on human rights" for non-international armed conflicts, enshrining an absolute prohibition on violations of life and dignity, as well as guaranteeing fundamental rights to a fair trial. It is proven that the norms of the First and Second Conventions, which oblige the respect for, protection of, and assistance to the wounded, sick, and shipwrecked without any discrimination, are a direct implementation of the right to life and the right to health. The Third Convention is qualified as a detailed code of rights for prisoners of war, which in many aspects (conditions of detention, labor, judicial guarantees) preceded IHRL standards for the treatment of persons deprived of their liberty. Special attention is paid to the Fourth Convention, which is considered a kind of "constitution of human rights" for times of occupation, establishing a comprehensive regime for the protection of the civilian population, prohibiting collective punishments, deportations, and affirming a wide range of socio-economic and civil rights.

The conclusions confirm that the 1949 Geneva Conventions constitute a self-sufficient and comprehensive charter of fundamental human rights, adapted to the extreme conditions of armed conflict. Their immanent human rights nature, intended by their drafters, is today strengthened and dynamically evolving through a

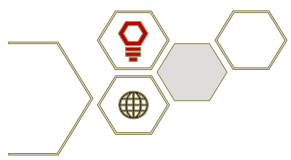

harmonious interpretation with IHL norms. This is facilitated by the evolutionary understanding of the *lex specialis* principle and the practice of systemic integration actively applied by international judicial institutions. This approach not only emphasizes the unity of international law but also enhances the protective potential of IHL in contemporary armed conflicts.

Keywords: international humanitarian law, human rights law, 1949 Geneva Conventions, immanent rights, human dignity, Common Article 3, convergence of law, *lex specialis*, protection of civilians, prisoners of war, law of occupation, systemic integration.

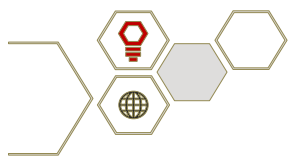
Постановка проблеми. Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України, що супроводжується масовими воєнними злочинами, нелюдським поводженням з військовополоненими та брутальними порушеннями прав цивільного населення на окупованих територіях, перетворила міжнародне гуманітарне право (МГП) з академічної дисципліни на екзистенційну реальність. У цих трагічних умовах Женевські конвенції 1949 р. (ЖК 1949 р.) знову підтвердили свій статус ключового інструменту, покликаного встановити межі варварству та захистити людську гідність.

Проте часте сприйняття цих договорів виключно як кодексу правил для комбатантів затьмарює їх глибшу, фундаментальну сутність. Кожен акт насильства проти цивільних, кожне знущання над полоненим — це не лише порушення *lex in bello*, а й прямий замах на базові права людини [1, р. 1-4]. Це породжує ключове наукове питання: чи є ідея прав людини лише сучасною інтерпретаційною лінзою, через яку ми дивимось на ЖК 1949 р., чи вона є їхнім іманентним, закладеним від самого початку, ядром? Ця стаття стверджує останнє і ставить за завдання довести, що ЖК 1949 р. є не просто дотичними до прав людини, а становлять їх невіддільну частину — хартію прав людини в екстремальних умовах збройного конфлікту, актуальність якої сьогодні доводиться ціною людських життів в Україні.

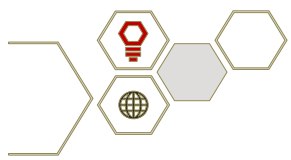
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємодії МГП та міжнародного права прав людини (МППЛ) є предметом глибокого наукового аналізу. Класичні праці з МГП, зокрема Ф. Кальсховена, Л. Зегвельда [2] та Ж. Пікте [3], заклали основи розуміння ЖК 1949 р. Водночас у доктрині тривалий час домінувала концепція роздільного існування двох галузей права, яку ілюструють роботи К. Грінвуда [4]. Проте, починаючи з кінця ХХ століття, науковці, такі як М. Сассолі [5], Т. Мерон [1], Л. Досвальд-Бек [6], К. Дрьогє [7], А. Орахелашвілі [8] та Г.-Й. Хайнтце [9], почали активно розвивати теорію конвергенції та «гуманізації» МГП. Особливий внесок у цю дискусію зробили М. Мілановіч та М. Вашакмадзе, які проаналізували еволюцію тлумачення принципу *lex specialis* міжнародними судами [10]. Фундаментальне значення для розуміння правозахисного виміру ЖК 1949 р. мають коментарі МКЧХ [11, 12, 13, 14], а також праці з права окупації, зокрема Е. Бенвеністі [15], А. Робертса [16] та Д. Дірнштейна [17]. Попри значний обсяг досліджень, що підтверджують взаємозв'язок МГП та МППЛ, невирішеною залишається специфічна частина проблеми: бракує цілісного аналізу, який би продемонстрував, що ідеологія прав людини є не просто пізнішим доповненням, а саме іманентною властивістю, закладеною в саму архітектуру всіх чотирьох ЖК 1949 р. від моменту їх створення. Таким чином, хоча зв'язок між двома галузями права сьогодні є загальновизнаним, науковий дискурс здебільшого розглядає їх взаємодію як процес гармонізації, а не як доказ споконвічної єдності їхньої мети. Дане дослідження прагне довести, що правозахисний імператив є не результатом еволюції тлумачення, а фундаментальним проєктним рішенням, закладеним розробниками у саму основу всіх чотирьох Женевських конвенцій.

Мета статті є доведення, що ідея прав людини є не зовнішнім, привнесеним концептом, а іманентною, фундаментальною складовою ЖК 1949 р.. Це завдання досягається шляхом послідовного аналізу ключових положень усіх чотирьох Конвенцій, щоб розкрити їхній внутрішній

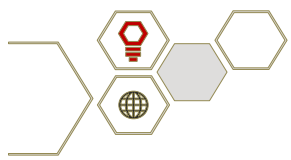

правозахисний характер та продемонструвати, що вони, по суті, становлять комплексну хартію фундаментальних прав особи, адаптовану до умов збройного конфлікту.

Виклад основного матеріалу. ЖК 1949 р., що складаються з чотирьох окремих, але взаємопов'язаних договорів, є наріжним каменем сучасного МГП [2, р. 1]. Прийняті 12 серпня 1949 р., лише через вісім місяців після проголошення Загальної декларації прав людини (Декларація) Генеральною Асамблеєю ООН, ці конвенції стали відповіддю міжнародної спільноти на безпрецедентні жахи та страждання, завдані під час Другої світової війни [3, р. 7-8]. Цей історичний контекст є визначальним для розуміння їхньої сутності, адже їх поява була не просто випадковим збігом у часі, а частиною ширшого, повоєнного нормативного проєкту, спрямованого на те, щоб поставити захист людської особистості в центр міжнародного правопорядку [18, р. 289]. Цей період ознаменував фундаментальний зсув парадигми від суто державоцентричного погляду на міжнародне право до такого, що визнавав індивіда як суб'єкта прав... ..наділеного невід'ємною гідністю [19, р. 45-46]. Якщо Декларація сформулювала універсальний каталог прав людини, застосовний у мирний час, то ЖК 1949 р. кодифікували мінімальні стандарти гуманності, які мають дотримуватися навіть у найбільш екстремальних обставинах — під час збройного конфлікту. Центральна теза полягає в тому, що ЖК 1949 р., хоча формально і належать до МГП, за своєю суттю є інструментами прав людини, адаптованими до специфічного контексту збройного конфлікту [1, р. 3]. Вони кодифікують захист, який за змістом є аналогічним, а в багатьох випадках і попередником прав, пізніше закріплених у договорах з МППЛ. Як зазначає Т. Мерон, Конвенції стосуються не лише обмеження варварства, але й "утвердження невід'ємної гідності та прав кожної людини, навіть серед хаосу війни" [1, р. 27], і є юридичним втіленням ідеї про те, що певні фундаментальні права настільки важливі, що від них не можна відступати за жодних обставин, включаючи війну.

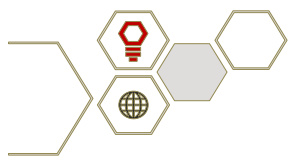

Протягом тривалого часу в доктрині міжнародного права панувала «класична» позиція, згідно з якою МГП та МППЛ розглядалися як два окремі, взаємовиключні правові режими [4, р. 86-87]. МГП вважалося *lex belli* (правом війни), що застосовується виключно під час збройних конфліктів, тоді як МППЛ розглядалося як *lex pacis* (право миру), призначене для регулювання відносин між державою та її громадянами в мирний час [9, р. 211]. Однак, починаючи з другої половини ХХ ст., ця жорстка дихотомія почала руйнуватися. Зміна характеру збройних конфліктів, переважна більшість яких стали неміжнародними, стерла чітку межу між війною та миром [20, р. 3], а значний розвиток самого МППЛ, що набуло універсального характеру, актуалізував питання його застосування за будь-яких обставин [21, para. 6]. Ці процеси призвели до академічного, а згодом і до судового зсуву в бік моделі співіснування, взаємодії та конвергенції, яку пізніше назвали «гуманізацією гуманітарного права» [1, р. 11], що впливає зі спільної філософської основи обох галузей — природного права та захисту людської гідності [5, р. 1]. Практичним проявом цієї конвергенції стало те, що міжнародні органи все частіше рекомендують спільне застосування обох правових режимів для заповнення нормативних прогалів [6, р. 75]. Ключовим інструментом для управління цією взаємодією став принцип *lex specialis derogat legi generali*, чітко сформульований Міжнародним Судом ООН у Консультативному висновку щодо законності погрози ядерною зброєю або її застосування 1996 р.. Суд постановив, що право на життя продовжує діяти під час конфлікту, але його зміст повинен тлумачитися через призму більш специфічних норм МГП [21, para. 25; 10, р. 329]. Спочатку цей підхід часто інтерпретувався як просте правило «витіснення» МГП над МППЛ [10, р. 330], однак така інтерпретація зіткнулася з критикою, оскільки МГП не завжди є більш специфічним, ніж МППЛ, наприклад, у питаннях захисту дітей [7, р. 627]. Подальша судова практика продемонструвала еволюцію цього принципу. У Консультативному висновку щодо стіни на окупованій палестинській території Суд зазначив, що

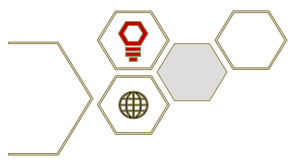
деякі права можуть регулюватися обома галузями права одночасно [22, para. 106]. Найбільш значний розвиток відбувся у практиці ЄСПЛ, зокрема у справі *Hassan v. United Kingdom*, де Велика палата застосувала інструмент гармонізуючого тлумачення, передбачений статтею 31(3)(с) Віденської конвенції про право міжнародних договорів [23, para. 102]. Суд постановив, що Європейська конвенція з прав людини повинна тлумачитися в гармонії з МГП, що дозволило інтерпретувати право на свободу (стаття 5 ЄКПЛ) сумісним із повноваженнями щодо інтернування, передбаченими Женевськими конвенціями, не витісняючи при цьому дію ЄКПЛ [24, р. 11]. Ця еволюція відображає фундаментальну зміну: поширення неміжнародних збройних конфліктів та екстериторіальне застосування договорів з прав людини [5, para. 142] зруйнували стару межу між двома галузями права. Жорстке застосування *lex specialis* дозволило б державам відступати від своїх зобов'язань у галузі прав людини [7, р. 640], тому суди переосмислили цей принцип не як колізійну норму, а як правило тлумачення, що допомагає гармонізувати дві одночасно застосовні галузі права [7, р. 638], тим самим «гуманізуючи» МГП на тлі фундаментальних прав людини [1, р. 11].

Одним з найважливіших і революційних положень у сучасному МГП є спільна ст. 3, ідентична для всіх чотирьох ЖК 1949 р. Вона вперше поширила міжнародно-правовий захист на жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру, які до 1949 р. залишалися виключно внутрішньою справою держав [20, р. 25-26; 11, р. 28]. Ця стаття встановлює мінімальний стандарт гуманності, що є обов'язковим для всіх сторін конфлікту, і по суті є каталогом фундаментальних, невід'ємних прав людини. Вона забороняє посягання на життя та фізичну недоторканність, захоплення заручників, посягання на людську гідність, а також засудження та застосування покарання без належного судового рішення. Ці заборони є «твердим ядром» прав людини, аналогічним положенням МПГПП [19, р. 90-91], і вважаються невід'ємними навіть у надзвичайних ситуаціях. Юриспруденція міжнародних трибуналів

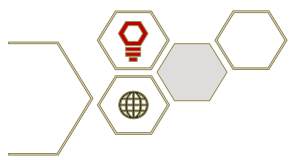
підтвердила винятковий статус спільної статті 3. У справі *Прокурор проти Тадича* МКТЮ постановив, що вона відображає "елементарні міркування гуманності" і є частиною звичаєвого міжнародного права, що підтвердило універсальність базових гарантій прав людини [25, para. 102, 128-129]. Пізніше Верховний суд США у справі *Хамдан проти Рамсфельда* підтвердив її застосовність до конфлікту з «Аль-Каїдою», гарантувавши мінімальні права на належну правову процедуру для затриманих [26, р. 631-633]. Таким чином, спільна ст. 3 функціонує як міст між МГП та МППЛ.

Цей правозахисний імпульс продовжується і в інших положеннях. Перша Женевська конвенція, у ст. 12, зобов'язує «поважати та захищати» поранених і хворих, що є прямим вираженням права на життя та здоров'я [11, para. 1381]. Центральним у цій статті є норма про недискримінацію, яка вимагає надавати допомогу "без будь-якої несприятливої різниці" [27, ст. 12] і є одним з перших кодифікованих виражень цього наріжного принципу прав людини у сучасному міжнародному праві [11, para. 1426]. Сучасне тлумачення цієї норми вимагає враховувати й інші підстави для дискримінації, що підкреслює необхідність інтерсекційного підходу. Заборона вбивства, тортур чи біологічних експериментів, що кваліфікуються як «серйозні порушення» (ст. 50) [11, para. 2872], та захист медичного персоналу і установ [28, р. 48-49] додатково посилюють реалізацію права на здоров'я. Друга Женевська конвенція адаптує ці ж принципи до умов морської війни [2, р. 3], демонструючи їхню універсальність. Її ст.12 майже дослівно повторює аналог з Першої конвенції [12, para. 1424], а ключовим є позитивне зобов'язання сторін конфлікту після бою «вжити всіх можливих заходів для розшуку та збору» поранених, хворих та осіб, що зазнали корабельної аварії (ст. 18) [12, para. 1656]. Це вимагає активних рятувальних дій щодо всіх осіб у небезпеці, незалежно від їхньої належності [12, para. 1657], і повинно тлумачитися в світлі міжнародного морського права, що є прикладом системної інтеграції з метою максимального захисту індивіда [12, para. 1673]. Третя Женевська конвенція є, по суті,

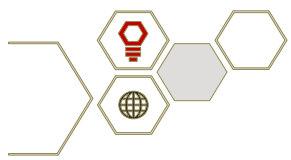

детальним кодексом прав для осіб, позбавлених волі, що випередив положення МППЛ [29, р. 119]. Вона встановлює фундаментальний принцип гуманного поводження (ст.13) та захист «особи та честі» військовополонених (ст. 14) [13, para. 1769], що є еквівалентом права на поводження, яке поважає гідність, закріпленого у статті 10 МПГПП [30, р. 122]. Конвенція також містить абсолютну заборону тортур та примусу (ст. 17) [13, para. 1913], детальні правила щодо умов утримання (ст. 25-29) [13, para. 2147], а також норми щодо праці (ст. 49-57), які, хоч і дозволяють примусову працю, обумовлюють її застосування рядом умов, що відрізняють її від рабства [13, para. 2884; 30, р. 272]. Найбільш вичерпно її правозахисний характер проявляється в розділі про кримінальні та дисциплінарні санкції (ст. 82-108), який є всеосяжною системою процесуальних гарантій, аналогічних ст. 14 МПГПП, включаючи право на незалежний суд, презумпцію невинуватості та право на захист [31, р. 308-309]. Ключовим елементом, що підкреслює правозахисний характер усіх Конвенцій, є спільна ст. 7 (ст. 8 у ЖК IV), яка проголошує, що особи, які перебувають під захистом, "за жодних обставин не можуть відмовлятися" від своїх прав [27, ст. 7]. Розробники ЖК 1949 р., пам'ятаючи про досвід Другої світової війни, усвідомлювали вразливість людей перед тиском з метою відмови від свого статусу [13, para. 1162]. Включивши норму про невідчужуваність прав, вони змінили парадигму: захист, що надається Конвенціями, — це не пільги, якими держави торгують, а невід'ємні права індивіда [13, para. 1165]. Це і є сама суть правозахисного підходу, що трансформує природу зобов'язання і підтверджує, що ЖК 1949 р. є хартією прав для людей під час війни.

Прийняття конвенції про захист цивільного населення під час війни стало революційним кроком [16, р. 25-26]. До 1949 р. цивільні особи були значною мірою незахищеними, адже обмежені Гаазькі положення 1907 р. не надавали всеосяжного захисту [3, р. 117]. Досвід Другої світової війни, коли цивільне населення стало основною жертвою, зробив створення такої конвенції

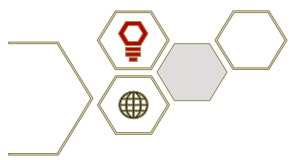
моральним та юридичним імперативом [16, р. 22]. Мета та ціль Конвенції полягає у захисті цивільних осіб, в тому числі коли до них застосовуються дозволені заходи контролю [17, р. 385], і ця захисний «дух» договору пронизує кожне його положення [14, para. 3]. Розділ I Частини III (ст. 27-34) є кодифікацією основних прав людини. Ст. 27 є центральною, вимагаючи поваги до особи, честі, сімейних прав та релігійних переконань і захисту від насильства [14, para. 2107]. Особливий захист жінок від посягань на їхню честь повинен тлумачитися еволюційно, через призму людської гідності, тілесної недоторканності та сексуальної автономії [32, р. 90]. Ст. 32-34 містять абсолютні заборони вбивств, тортур, колективних покарань, заходів залякування та захоплення заручників, що є прямими аналогами абсолютних заборон у МППЛ та наріжними каменями принципів індивідуальної відповідальності та захисту фізичної недоторканності [14, para. 2244, 2337; 33, р. 25]. Конвенція також встановлює чіткі правові рамки для обмеження свободи. Інтернування цивільних осіб дозволяється лише за виняткових обставин, коли це «абсолютно необхідно» для безпеки держави (ст. 41-43, 78) [14, para. 2568, 3672]. Це встановлює високий поріг для запобігання свавільному затриманню. Крім того, ст. 43 вимагає періодичного перегляду рішення про інтернування «відповідним судом або адміністративним органом», що є аналогом права *habeas corpus* і демонструє конвергенцію з принципами МППЛ [14, para. 2617]. Для цивільних осіб, яким висунуто кримінальні звинувачення, Конвенція встановлює детальний кодекс судових гарантій (ст. 64-77), що є однією з перших міжнародних кодифікацій права на справедливий суд [16, р. 370]. Ці положення включають принцип *nullum crimen sine lege* (ст. 65, 67), право бути поінформованим про обвинувачення (ст. 71), права на захист та перекладача (ст. 72) та право на апеляцію (ст. 73), гарантуючи, що правосуддя не перетвориться на інструмент репресій [14, para. 3369, 3514, 3543, 3583]. Захист поширюється і на майно та право на вільний вибір місця проживання. Ст. 53 забороняє знищення майна, за винятком

випадків абсолютної воєнної необхідності [34, р. 971], а ст. 49 містить абсолютну заборону індивідуальних чи масових примусових переміщень та депортацій, що захищає фундаментальне право людини залишатися у своєму домі [33, р. 28]. Ця ж стаття забороняє окупаційній державі переміщувати частини власного цивільного населення на окуповану територію, що є основою для визнання незаконності поселенської діяльності [22, para. 120].

Створення цього всеосяжного правового режиму для окупованих територій було фундаментальним зсувом, який перетворив Конвенцію на своєрідну конституцію прав людини на час окупації [15, р. 2]. Якщо раніше право окупації стосувалося адміністрування території, а населення розглядалося як об'єкт управління [3, р. 117], то Четверта конвенція кардинально це змінила, створивши розлогий перелік прав для «осіб, що перебувають під захистом» [15, р. 7], які охоплюють майже всі аспекти цивільного життя [14]. Таке регулювання перетворює окупаційну державу на довірчого управителя, зв'язаного правовою рамкою, що діє як тимчасовий білль про права, обмежуючи державну владу на користь індивідуальних прав [15, р. 11]. Це підтверджується юриспруденцією таких судів, як Верховний суд Ізраїлю, який використовував принципи Конвенції для судового контролю за діями військової адміністрації [35, р. 336].

ЖК 1949 р. були не просто кодифікацією правил ведення війни, а трансформаційним моментом у міжнародному праві, що систематично перетворив ідеал людської гідності на конкретні, юридично обов'язкові норми. Від захисту поранених і хворих, до детального кодексу прав військовополонених, та до революційної хартії прав цивільного населення — кожний з цих документів є свідченням глибокого проникнення ідеї прав людини в тканину МГП. Правозахисні ідеї, іманентно притаманні текстам 1949 р., отримали ще більшу силу завдяки подальшому розвитку МППЛ та тлумачній роботі судів. Конвенції не є статичними реліквіями, а є «живими інструментами», чий захисний потенціал реалізується, коли їх розглядають у

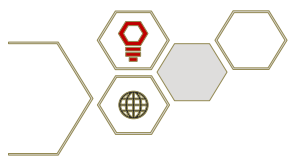
гармонії з ширшою системою прав людини [23, р. 13]. Принцип системної інтеграції дозволяє тлумачити норми МГП у світлі фундаментальних прав, забезпечуючи їхню актуальність. У сучасну епоху складних конфліктів, де страждання цивільного населення досягають жахливих масштабів, правозахисний підхід Женевських конвенцій є як ніколи актуальним. Вони нагадують, що навіть у найтемніші часи існують непорушні межі для захисту людської особистості. Забезпечення поваги до МГП є невіддільним від забезпечення поваги до фундаментальних прав людини, оскільки обидві галузі права впливають з одного спільного джерела — ідеї захисту життя та гідності кожної людини.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що Женевські конвенції 1949 року знаменували собою парадигмальний зсув у міжнародному праві. Вони не просто вдосконалили правила ведення війни, а вперше систематично закріпили статус індивіда як носія невід'ємних прав в екстремальних умовах збройного конфлікту, перетворивши його з об'єкта державного піклування на центрального суб'єкта захисту.

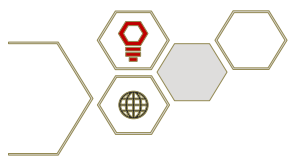
Правозахисна логіка не є зовнішньою щодо МГП, а іманентно вбудована в саму «ДНК» Женевських конвенцій 1949 р.. Положення про гуманне поводження, заборону дискримінації, судові гарантії та захист гідності є не просто аналогами норм МППЛ, а їх самостійним, кодифікованим виразом, адаптованим до реалій війни. Таке розуміння вимагає тлумачити Конвенції як «живий інструмент», чий захисний потенціал має максимізуватися через системну інтеграцію з усім корпусом прав людини.

Список використаних джерел

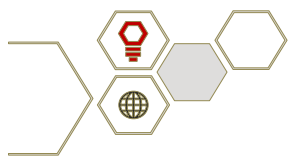
1. Meron T. *The Humanization of International Law*. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2006. 586 p.

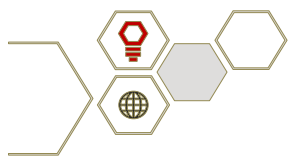
2. Kalshoven F., Zegveld L. *Constraints on the Waging of War: An Introduction to International Humanitarian Law*. 4th ed. Geneva : ICRC, 2011. 268 p.
3. Pictet J. *Development and Principles of International Humanitarian Law*. Geneva : Martinus Nijhoff Publishers, 1985. 122 p.
4. Greenwood C. The relationship between international humanitarian law and human rights law. *International Review of the Red Cross*. 2008. Vol. 90, no. 871. P. 86–87.
5. Sassòli M. International Humanitarian Law and Human Rights Law. *Research Handbook on Human Rights and Humanitarian Law* / ed. by R. Cryer, H. O. Friman. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2010. P. 135–163.
6. Doswald-Beck L. The right to life in armed conflict: does international humanitarian law provide all the answers? *International Review of the Red Cross*. 2007. Vol. 89, no. 868. P. 75–92.
7. Droege C. The interplay between international humanitarian law and international human rights law in situations of armed conflict. *Israel Law Review*. 2007. Vol. 40, no. 2. P. 624–655.
8. Orakhelashvili A. *The Interpretation of Acts and Rules in Public International Law*. Oxford : Oxford University Press, 2008. 640 p.
9. Heintze H.-J. On the relationship between human rights law protection and international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. 2004. Vol. 86, no. 856. P. 789–814.
10. Milanović M. *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties: Law, Principles, and Policy*. Oxford : Oxford University Press, 2011. 432 p.
11. *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field* / ed. by J.-M. Henckaerts, M. Sassòli, A. Clapham, B. Dörmann, C. Droege, P. Gaeta. 2nd ed. Geneva : ICRC, 2016. 1408 p.

12. *Commentary on the Second Geneva Convention: Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea* / ed. by J.-M. Henckaerts, M. Sassòli, A. Clapham, B. Dörmann, C. Droege, P. Gaeta. 2nd ed. Geneva : ICRC, 2017. 1488 p.
13. *Commentary on the Third Geneva Convention: Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War* / ed. by J.-M. Henckaerts, M. Sassòli, A. Clapham, B. Dörmann, C. Droege, P. Gaeta. 2nd ed. Geneva : ICRC, 2020. 2800 p.
14. *Commentary on the Fourth Geneva Convention: Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War* / ed. by J.-M. Henckaerts, M. Sassòli, A. Clapham, B. Dörmann, C. Droege, P. Gaeta. 2nd ed. Geneva : ICRC, 2023. 2700 p.
15. Benvenisti E. *The International Law of Occupation*. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2012. 400 p.
16. Roberts A. *The Laws of War: Problems of Implementation in Contemporary Conflicts*. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2009. 488 p.
17. Dörn D. *Occupation, Coercion, and the Laws of War*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 468 p.
18. Cassese A. The Martens Clause: Half a Loaf or Simply Pie in the Sky? *European Journal of International Law*. 2000. Vol. 11, no. 1. P. 187–216.
19. Lauterpacht H. *International Law and Human Rights*. London : Stevens & Sons, 1950. 475 p.
20. Henckaerts J.-M., Doswald-Beck L. *Customary International Humanitarian Law. Volume I: Rules*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 641 p.
21. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons : Advisory Opinion of 8 July 1996. *I.C.J. Reports 1996*. P. 226. URL: <https://www.icj-cij.org/case/95> (дата звернення: 31.07.2025).

22. Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory : Advisory Opinion of 9 July 2004. *I.C.J. Reports 2004*. P. 136. URL: <https://www.icj-cij.org/case/131> (дата звернення: 31.07.2025).
23. Case of Hassan v. The United Kingdom [GC] : Judgment of the European Court of Human Rights of 16 September 2014. Application no. 29750/09. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146460> (дата звернення: 29.07.2025).
24. Vashakmadze M. *Interpreting the 1949 Geneva Conventions: The Role of the European Court of Human Rights*. Brussels : Larcier, 2016. 288 p.
25. Prosecutor v. Duško Tadić. Case No. IT-94-1-A. Judgment of the Appeals Chamber of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia of 15 July 1999. URL: <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf> (дата звернення: 30.07.2025).
26. Hamdan v. Rumsfeld, 548 U.S. 557 (2006). Decision of the Supreme Court of the United States of 29 June 2006. URL: <https://www.supremecourt.gov/opinions/05pdf/05-184.pdf> (дата звернення: 30.07.2025).
27. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151 (дата звернення: 30.07.2025).
28. Fleck D. *The Handbook of International Humanitarian Law*. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 2013. 784 p.
29. Rosas A. The Legal Status of Prisoners of War. *A Re-appraisal of the Law of War*. Helsinki, 1976. 523 p.
30. Draper G. I. A. D. *The Red Cross Conventions*. London : Stevens, 1958. 228 p.
31. Gasser H.-P. International humanitarian law and human rights law. *A German view*. Berlin : German Red Cross, 1997. P. 301-310.
32. Gardam J. G. Women, Human Rights and International Humanitarian Law. *International Review of the Red Cross*. 1998. Vol. 80, no. 324. P. 89–102.

33. Dinstein Y. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 303 p.
34. Schabas W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 5th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 604 p.
35. Shany Y. Human Rights in the West Bank and Gaza: The Israeli High Court of Justice and the Inapplicability of Human Rights Law. *Israel Law Review*. 2003. Vol. 37, no. 1. P. 334–363.